

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗДАТНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО САМОСТІЙНОГО ЖИТТЄВОГО ВИБОРУ

В умовах розбудови незалежної держави, інтенсивного розвитку виробництва, збільшення інформаційного забезпечення та темпу життя, кризових явищ в соціальному та економічному розвитку зростає необхідність у вихованні молодого покоління, яке може самостійно ставити перед собою цілі, швидко знаходити ефективні шляхи їх досягнення, реалізовувати їх на практиці та брати відповідальність за свої рішення та поведінку. На сьогоднішній день, нажаль, спостерігається тенденція до інфантилізації молоді, що характеризується низьким рівнем розвитку цілепокладання та довільності поведінки, неспроможністю передбачати наслідки та відповідати за свої помилки.

Такий стан речей обумовлює актуальність дослідження проблеми самостійності життєвих виборів у студентському віці.

Проблема самостійності особистості розроблялася у радянській та вітчизняній психології переважно в педагогічному напрямку (В. А. Балюк, А. А. Вербицький, М. А. Данілов, М. І. Д'яченко, Р. І. Іванов, Л. А. Кандибович, І. Д. Клегеріс, І. С. Кон, О. Л. Кононко, В. К. Котирло, Г. О. Люблінська, Е. Ф. Мосин, С. Л. Рубінштейн, В. І. Селиванов, Е. В. Суботський, Л. М. Якунін, Ю. В. Янотовська тощо). Слід зазначити, що поняття "самостійність" у психологічних дослідженнях розглядалася по-різному: як якість чи властивість особистості (Г. С. Костюк, О. В. Петровський, О. Г. Ковальов), як риса характеру (К. К. Платонов), як тенденція (Н. Д. Левітов), як волевовластивість особистості, як здатність систематизувати, планувати, регулювати й активно здійснювати свою діяльність без постійного керівництва і практичної допомоги ззовні (В. Й. Бродовські, І. П. Патрік, Д. А. Цирінг, В. Я. Яблонко), як узагальнена властивість особистості, що проявляється в ініціативності, критичності, адекватній самооцінці й почутті власної відповідальності за свою діяльність і поведінку, активній роботі думок, почуттів, волі (С. Ю. Головін), що свідчить про визнання стійкості самостійності як особистісного утворення, яке забезпечує визначений характер і рівень поведінки та діяльності особистості [1], [3]. Слід зазначити, що Д. А. Цирінг та Ю. В. Яковлева виокремлюють чотири компоненти самостійності (емоційний, мотиваційний, волевовий, когнітивний), які представлені такими особистісними якостями, як: здатність до самоствердження, підтримання стабільності Я, самоконтроль, уміння регулювати власну поведінку й емоційні реакції, уміння зберігати власну думку всупереч зовнішньому тиску, схильність брати на себе відповідальність за важливі події свого життя, а не звинувачувати в них інших людей, об'єктивні обставини чи долю тощо [1].

Отже, виходячи з аналізу, систематизації та узагальнення психологічних досліджень вище зазначених авторів, нами було сформульоване власне визначення поняття "самостійність". Самостійність – це особистісне утворення або узагальнена властивість особистості, яка характеризується поєднанням специфічних особистісних якостей (впевненість у собі, інтернальним локусом контролю, креативністю, цілеспрямованістю, активністю без постійного керівництва і практичної допомоги ззовні та відповідальністю за свою діяльність і поведінку). На нашу думку, вище зазначені якості можуть виступати критеріями здатності особистості до самостійності.

Слід зазначити, що незважаючи на достатню кількість психологічних досліджень з сутності та змісту даної проблеми, самостійність майже не розглядається у віковому аспекті (окрім роботи З. В. Гуріної про становлення самостійності у ранньому віці), зокрема у студентському віці, де вона повинна виступати однією з важливих характеристик сформованої дорослої особистості [6]. Студентство – частина дорослого населення, яка об'єднується поняттям „молодь” та характеризується такими віковими межами, як 17-23 роки. Даний віковий період, на нашу думку, вирізняється з поміж інших тим, що саме впродовж його протікання відбувається перевірка можливостей, здібностей та спроможності вести самостійний спосіб життя. Усі проблеми, що виникали перед старшими школярами як суто теоретичні та віддалені, стають для студентів проблемами практичними. Перехід від старшого шкільного віку до студентського супроводжується труднощами, пов'язаними зі зміною звичних умов життя: вступ до вищого навчального закладу веде до зміни соціального оточення, набуття нового статусу, підвищення вимог, докорінної реорганізації режиму навчання, проживання у гуртожитку, відірваності від сім'ї, розподілу власного бюджету, раціонального використання вільного часу, що потребує від учорашнього школяра інтенсивного входження в нове оточення, у нові умови навчально-виховної діяльності. Такий перехід супроводжується суперечностями і переорієнтацією звичних життєвих уявлень: з одного боку, розквіт інтелектуальних, моральних, фізичних можливостей студента, а з іншого – обмеженість часу, сил, економічних ресурсів для задоволення потреб. Отже, самостійність, яка повинна була формуватися впродовж всього дитинства під впливом сім'ї та навчальних закладів, у студентському віці набирає практичного характеру, що вимагає ретельного вивчення та у разі її недостатньої сформованості – психологічної корекції та розвитку [1], [5].

У роботах вітчизняних психологів (Е. І. Кузьміної, Д. А. Цирінга, Ю. В. Яковлевої) проблема

самостійності тісно переплітається з проблемою волі, вільної поведінки, вільного вибору[1].

Проблема життєвого вибору ґрунтовно вивчалася у філософських та психологічних роботах зарубіжних, радянських і вітчизняних науковців. Поняття "вибір" з точки зору філософії розглядається як характеристика індивіда та його індивідуальної свободи у багатьох філософських працях таких науковців, як М. М. Бахтін, М. О. Бердяєв, Л. Бісвангер, Д. Кардано, М. Мамардашвілі, В. В. Налімов, Ж.-П. Сартр тощо. Розробкою проблеми особистісного вибору в психології займалися такі зарубіжні психологи, як А. Адлер, А. Бандура, Ш. Бюлер, Р. Мей, В. Франкл, З. Фрейд, Е. Фром, К. Г. Юнг, І. Ялом тощо, та вітчизняні – К. О. Абульханова, А. Блатнер, Ф. Є. Василюк, В. А. Роменець, В. О. Татенко, Т. М. Титаренко тощо [2]. На нашу думку, необхідно виокремити серед робіт сучасності з даної проблематики монографію науковців Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, в якій здійснено культурологічну інтерпретацію особистісного вибору (І. В. Лебидинська), проаналізовано вибір у релігійному житті особистості (О. О. Любченко), особистісний вибір в умовах рольового конфлікту (П. П. Горностай) та психологія професійного вибору (Н. О. Татенко) тощо. Як вважає Т. М. Титаренко, життєвий вибір – це стратегічне рішення, яке стимулюється певними життєвими подіями і визначає подальший напрям саморозвитку особистості; механізм кардинальної трансформації старих життєвих смислів на нові; енергетичне джерело особистісних самопроявів, яке обмежує і тим самим спрямовує активність життєтворення. Здатність робити самостійний життєвий вибір, на думку науковців, виникає у сформованій, дорослої особистості, яка на ранніх вікових етапах проявляє таку складну відповідальну діяльність як вибирання, активність та незалежність. Слід зазначити, що незважаючи на значну кількість досліджень сутності та значущості життєвих виборів, вивчення рівня їх самостійності залишається, на нашу думку, недостатнім [2].

Таким чином, можна зробити висновок, що проблема здатності студентів до самостійного життєвого вибору, є актуальною для сучасної психології, але мало дослідженою, що вимагає виокремлення психологічних чинників її формування та розробки засобів психокорекційного впливу на них.

Використана література:

1. Яковлева Ю. В. Психологическое содержание, структура и особенности самостоятельности [Текст] : дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / Яковлева Юлия Владимировна ; Челябинский гос. ун-т. – Челябинск, 2011. – 194 с.
2. Особистісний вибір: психологія відчаю та надії / за ред. Т. М. Титаренко. – К. : Міленіум, 2005. – 336 с.
3. Словарь психолога-практика / сост. С. Ю. Головин. – 2-е изд., перераб. и доп. – Мн. : Харвест, 2001. – 976 с.
4. Современный словарь по психологии / авт.-сост. В. В. Юрчук. – Минск : Слайда, 2000. – 704 с.
5. Потапчук Л. В. Психологічні особливості становлення особистісної зрілості старшокласників [Текст] : дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Потапчук Людмила Володимирівна ; Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2001. – 205 с.
6. Гуріна З. В. Психолого-педагогічні умови становлення самостійності у дітей раннього віку RTF PDF (укр. яз.) : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2008. – 21 с.

Аннотація

В статье рассматривается проблема психологических особенностей осуществления самостоятельного жизненного выбора студентами. Студенческий возраст был нами выбран, потому как в данном возрасте человек способен полностью показать насколько он может самостоятельно себя проявить в обществе. Современная ситуация развития в Украине на сегодняшний день приводит к дефициту самостоятельных молодых людей, способных креативно мыслить, проявлять инициативу, активность, брать на себя ответственность, чувствовать себя уверенно в любой сложной жизненной ситуации. Мы поставили себе за задачу проанализировать понятие самостоятельности, его структуру и компоненты, которые предлагаются учеными на сегодняшний день, и сформулировать наше собственное видение на данную проблему. Также нами было рассмотрено понятие жизненного выбора и особенности его осуществления, факторы, влияющие на молодого человека при осуществлении самостоятельного жизненного выбора.

Annotation

The article deals with the problem of the psychological peculiarities of the students' choice of independent living. The student's age was chosen as at this age a person is able to show in full how he can manifest himself independently in the community. The current situation of the development in Ukraine leads to the deficiency of independent young people who are able to think creatively, take initiative, be active, take responsibility, feel confident in any difficult situation. We set the task to analyze the concept of independence, its structure and components, which are offered by scholars today and to formulate our own vision of the problem. The concept of life choice and the features of its implementation, the factors affecting a young person while making an independent life choice are also examined.